

Українська література

Урок № 24. Провідна роль у літературно-мистецькому житті 1920-х років. Жанрово-стильове розмаїття, експериментаторські модерністичні пошуки. **М. Хвильовий.** Життєвий і творчий шлях

Мета: допомогти учням з'ясувати особливості української прози першої третини ХХ ст.; ознайомити із життєвим і творчим шляхом М. Хвильового, допомогти розкрити трагедію особистості, зацікавити творчістю; розвивати навички сприйняття інформації на слух, виділення головного, вміння визначати основні тенденції розвитку літератури; виховувати прагнення до пізнання, любов до літератури, естетичний смак.

Очікувані результати: учні вміють характеризувати українську прозу зазначеного періоду, її жанрово-стилістичне розмаїття; знають про основні віхи життєвого і творчого шляху письменника, трагізм його долі, експериментаторські модерністичні пошуки.

Обладнання: «портретна галерея» українських письменників-прозаїків 20–30-х років ХХ ст., виставка їхніх книг, ілюстративні матеріали до біографії М. Хвильового.

Тип уроку: вивчення нового навчального матеріалу.

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності школярів.

Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя.

Академік О. Білецький назвав М. Хвильового, з творчістю якого ми розпочинаємо знайомство, «основоположником *справжньої* української прози». А була у 20–30-ті роки та пізніше ще й інша проза — ідеологічно заангажована, спрямована на обслуговування пануючої влади, втиснута в жорсткі рамки «соціалістичного реалізму».

Про розквіт і трагедію української прози, її жанрово-стильове розмаїття, експериментаторські пошуки, орієнтацію на національну та європейську традиції ви й дізнаєтесь сьогодні на уроці.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Аналіз контрольної роботи.

III. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

Слово вчителя.

Прагнучи модернізувати життя української нації, творити нову «пролетарську» літературу, прозаїки, як і поети, проголосили розрив із традицією. Тому стали популярними модерністські стильові течії: футуризм, неоромантизм, імпресіонізм, експресіонізм та ін. У великій прозі з'явилися такі жанрові

різновиди, як роман у новелах («Чотири шаблі», «Вершники» Ю. Яновського), науково-фантастичний роман («Останній Ейджевуд», «Прекрасні катастрофи» Ю. Смолича, «Сонячна машина» В. Винниченка), соціально-психологічний роман («Місто» В. Підмогильного, «Дівчинка з ведмедиком», «Доктор Серафікус» В. Домонтовича (В. Петрова)), кіноповість («Арсенал», «Земля» О. Довженка); набули розвитку вже традиційний для української літератури історичний роман («Людолови» З. Тулуб, «Чорна брама» І. Сенченка), історична повість («Шоломи на сонці», «Шестикрилець» Катрі Гриневичевої), трилогія («Мазепа» Б. Лепкого), твори У. Самчука, Наталени Королевої (останні чотири автори — представники західноукраїнської та еміграційної прози).

Це було відродження, розквіт української літератури 1920-х років. А на початку 30-х почалося переслідування всякої вільної думки — від морального до фізичного знищення. І це переросло у величезну трагедію не лише української літератури, а й усієї української нації.

Опрацювання таблиці.

На основі почутого та вивченого раніше складіть таблицю.

Українські поети та прозаїки 1920–1930-х років, розвиток жанрів

Поети. Прозаїки. Жанри

П. Тичина... Ю. Яновський... Роман у новелах...

Міні-лекція вчителя з елементами бесіди (або повідомлення учня).

«Широке коло невикористаних можливостей, і притому відсутність справжнього учеництва, знань, авторської вибагливості, мистецького заглиблення — ота атмосфера, в якій виростає наше молоде повістярство. Із усіх можливих стилів прози — скрізь і завжди один Хвильовий, до того — Хвильовий, сприйнятий як канон, як літературна норма. Дотягніться до цієї норми — і будете “яко боги”!.. Рідко хто з молодих авторів уміє боронити свою самостійність проти “Синіх етюдів” та “Осені”», — писав М. Зеров. Цю ж думку підтверджує В. Сосюра: «Хвильовий завдяки своїй чарівній індивідуальності і величезному знанню російської та української літератур... зібрав навколо себе цілу плеяду молодих прозаїків... Його соратниками були, трохи пізніше, Панч, Вразливий, Копиленко, Яновський, Підмогильний і інші... І на всіх їх була печать його геніальності».

І вже ніяк не обійтися без відомого висловлювання сучасника Хвильового, літературознавця В. Коряка: «Істинно: Хвильовий. Сам хвилюється і нас усіх хвилює, п'янить і непокоїть, дратує, знесилює і полонить.

Аскет і фанатик, жорстокий до себе і до інших, хворобливо вразливий і гордий, недоторканий і суворий, а часом — ніжний і сором'язливий, химерник і характерник, залюблений у слово, у форму, мрійник». Такі відгуки можна було б продовжувати ще і ще.

Хто ж він, цей Хвильовий?

Народився Микола Григорович Фітільов (Хвильовий — псевдонім)

13 грудня 1893 року в с. Тростянець Охтирського повіту, що на Харківщині (тепер це Сумська область) у родині вчителів. Закінчив початкову школу в с. Калантаєв; навчався в Богодухівській гімназії. З п'ятого чи шостого класу його було виключено за участь у революційному гуртку. Пізніше складає іспит екстерном і одержує атестат. Про цей час письменник згадує в листі до М. Зерова: «Мій рік народження — 1893, 13 грудня — село Тростянець.

Я — син простого вчителя. Батько ніколи не говорив по-українськи, зате бабуся не тільки говорила, але й розказувала мені багато казок про домовиків, лісовиків і т. ін. Од бабусі — українська мова, від батька — народницький «душок», од якого й досі ніяк не одкараскаюся. Батько був поклонником Михайловського, і в такому ж дусі і мене хотів виховати. Але з цього майже нічого не вийшло. Я зробився “шалопаем”, суб'єктом бездомним. Скінчив я тільки початкову школу, але готувався на “атестат зрілості”. Дякуючи батькові, я перечитав російських класиків, добре ознайомився з Діккенсом, Гюго, Флобером, Гофманом...»

Коли Миколі було 11 років, мати з батьком розлучаються. Хлопець залишається з матір'ю, узявши від батька невсипущий потяг до мандрів, полювання і неприкаяності, любов до літератури. Він працює писарем у волосній управі, у поміщика в економії, мандрує по селах, підробляє на заводах, цегельнях, шахтах Донбасу. Начитавшись творів М. Горького, захоплюється «філософією босяків» і мандрує на південь.

У 1914–1915 роках працює вантажником, підвозчиком, різноробочим, слюсарем.

1916 року Хвильовий мобілізований до армії (за іншими відомостями — пішов добровільно). Перебував на фронті у складі 14-ї дивізії в Білорусії, де його обрали до дивізійної Ради солдатських депутатів.

Служить на Волині, в Галичині, проходить землями Польщі, Буковини, Румунії. Сам характеризує цей період як час повного духовного занепаду. Тільки потрапивши в «газову команду» (бо знав хімію), зустрічає нових людей, включається в активну політичну боротьбу, веде агітацію проти війни.

У кінці 1917 року Хвильовий повертається додому, бере участь у боротьбі з денікінцями; стає членом комуністичної партії, свято вірить в її ідеали. У 1919 році розпочинає літературну діяльність, пишучи «агітки» для плакатів і газет. Виходить його перший друкований твір-поезія «Я тепер покохав город». З 1921 року він працює на заводах Харкова, веде політичну пропаганду, постійно стежить за розвитком нової літератури, багато читає, стає членом редколегії журналу «Червоний шлях». Того ж року з'являються друком поема «В електричний вік», збірки віршів «Молодість», «Досвітні симфонії», які поки що художньо недовершені.

Наступні три роки — злет літературної та громадської роботи М. Хвильового. Побачила світ його книжка новел та оповідань «Сині етюди», збірка «Осінь», «Повість про санаторійну зону», збірник літературних памфлетів «Камо грядеш». Розпочинається гостра літературна дискусія, що переростає в політичну.

М. Хвильовий разом із М. Яловим та О. Досвітнім 1925 року створюють літературну організацію ВАПЛіте «Вільна академія пролетарської літератури», яка видає спочатку альманах, потім однойменний журнал.

У 1926 році виходить збірка літературних памфлетів «Думки про течії», «Апологети писаризму», роман «Вальдшнепи», трактат «Україна чи Малоросія?». Сталін, ознайомившись із матеріалами літературної дискусії, пише листа Кагановичу й іншим членам політбюро КП(б)У, в якому піддає критиці погляди Хвильового. Це був сигнал до критики письменника у пресі, вилучення його журналу, розформування організації. Хвильового змушували «розкаятися», і він це зробив.

У 1927–1930 роках виходять його «Твори у трьох томах». 1932 року усіх письменників було «загнано» до однієї офіційної спілки письменників. Поїздка в голодуючі села Полтавщини 1933 року, арешт друга М. Ялового, передбачення репресій привели М. Хвильового до думки, що в нього залишилася єдина форма протесту — піти із життя.

13 травня 1933 року він це й зробив, залишивши записку, що залишається вірним комуністичним ідеалам.

— Як ви думаєте, чому письменник вчинив саме так?

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Творча робота.

На основі почутого змалюйте «психологічний портрет» М. Хвильового.

V. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон».

— М. Хвильовий мені уявляється як...

— Мене вразило (здивувало)...

VI. Домашнє завдання

Вміти характеризувати процес розвитку української прози 1920–1930-х років; знати матеріал про біографію, творчий шлях М. Хвильового (законспектувати), прочитати новелу «Я (Романтика)».